

KOOLIUUENDUSLANE

S I S U:

Joh. Käis. Uueks aastaks.

J. Uustalu. Ikka edasi, edasi, edasi!

V. Ordlik. Kirjutamise algõpetusest.

A. Peerna. Kollektiiv-kirjand.

Joh. Lillmaa. Esimeste koolipäevade muljeid.

R. Taba. Jõuluvana reisiplaane.

Hõimunurk: Millainen on luja opetaja?

1937

Nr. 1

KOOLIUUENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIUUENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

Nr. 1.

Näärilkuu 1937.

4. aastakäik.

Ilmub iga kuu (välja
arvatud juuni ja juuli).

Tellimishind eraldi „Õpeta-
jate Lehest“ 50 s. aastas.

Uueks aastaks.

Joh. Käis.

„Kooliuuenduslane“ algab oma 4. aastakäiku. Kolme aasta jooksul on ta väikesest „büulletäänist“ tublisti suuremaks kasvanud ja üldist poolehoidu saavutanud ka väljaspool kooliuuendusrühma. Niipalju kui toimetusel teada, meeldib lugejaile nimelt „Kooliuuenduslase“ värsked, koolielule lähedane sisu, millest saadakse hulk tegelikke näiteid ja võtteid koolitööks uuendusvaimus. Samas suunas ja vaimus tahab „K.“ jätkata oma teed ka eeloleval aastal, sest kooli kasvatus- ja õpetustöös, nagu see ammu teada pedagoogikast, on suure tähtsusega ka näival piasjad ja üksiküsimused käsitusviisides. „Metooditsemisest“ halvustavas mõttes võib kõnelda vaid see, kel puudub õpetus- ja kasvatusöö psühholoogiliste aluste sügavam tundmine. Kasvatuse eesmärkidele, mida viimasel ajal õigustatult rõhutatakse, jõuame vaid siis, kui teed sinna on õiged ja kohased, s. t. kui töömeetodid, tööviisid kõigis üksikasjus on kokkukõlas kasvatusteaduse nõuetega. Õpetuse alal tähendab see hoolikat kaalumist igas metoodilises võttes, eriti hinnates neid isetegevuse ja sisemise kasvamise ning arenemise võimalusi, mida üks või teine töövõte soodustab. Hüljata tuleb kõike, olgu see ka traditsioonidega pühendatud, mis piirab ja vähendab õpilase isetegevust, seega tema sisemise, tõelise arenemise võimalusi. See nõue püsib täiel määral kõigil juhtudel, ka piasjades, millele näit. Fr. W. Foerster oma teoses „Kool ja iseloom“ pühendab paar päätükki.

On kuuldavale tulnud arvamusi, et kooliuuendustöös on vähe silmas peetud kasvatuse põhisihete, et on teotsetud vaid vähem täht-

sate küsimustega. See arvamus on täiesti ekslik. Piisab sellestki, kui läbi lugeda kooliuuenduslikud kirjutised viimaste aastate jooksul „Kasvatuses“, „Kooliuuenduslases“ ja mõned iseseisvad teosed uue kasvatus- ja õpetustöö kohta (näit. „Uusi teid algõpetuses“, „Isetegevus ja ind. tööviis“), et näha, kuidas iga uuenduslikku võtet põhjendatakse just psühholoogilisest ja kasvatuslikust küljest ning hinnatakse kasvatusliku, õpilast arendava väärtuse poolest. Samuti ei ole unustatud kasvatuslikke eesmäärke õpetajate edasiharimiskursustel, ettekannetes õpetajate koosolekuil jne.

Kui siiski kellelegi näib, et kasvatuslik külg kooliuuendustöös nagu oleks varju jäänud, siis võib selle põhjuseks olla ka asjaolu, et teadlikud kooliuuenduslased ei saa siiski ülehinnata palja sõna mõju õpetus- ja kasvatus-töös, küll aga hindavad kõrgesti kasvatuslikkude põhimõtete rakendust tegelikus töös, algastmest alates. Eesti kooliuuendusliikumine on tahtnud näha rohkem tegusid, ja neid on ka olemas küllaldaselt, kui arvestada mitmesuguseid uuenduslikku tööd raskendavaid väliseid asjaolusid.

Kuid kindel on, et kooli kasvatuslikkude ülesannete tõstmisega kasvab ka tegeliku õppekorralduse osatähtsus. Pole vist tarvidust siinkohal pikemalt põhjendada juba J. Herbart'i ajast tuntud „kasvatava õpetuse“ nõuet, sest igale tegelikule koolimehele on täiesti selge, et tähtsaim osa kooli kasvatus-tööst on ja peab olema seotud õpetusega. Õpetust lahutada kasvatus-est või kooli kasvatuslikke ülesandeid käsitleda väljaspool õppetegevust ei ole võimalik, vähemalt üldhariduslikus koolis mitte.

Seega püsib või koguni tõuseb kõige selle ala tähtsus, mida on seni „Kooliuuenduslane“ viljelnud. Uude aastasse astudes tahame veelgi järjekindlamalt ja tõhusamalt arendada seda tööd, mitte hetkekski silmast lastes moodsa kasvatusteaduse põhinõudeid ja eesti rahvahariduse demokraatlikke ideaale, sest sellega kindlustame kõige paremini oma vaba rahva kultuurilist ja riiklikku iseseisvust.

IKKA edasi, edasi, edasi!

J. Uustalu.

Oli emakeeleõpetajate kongress. Oli koos üle 900 rahvakooli-õpetaja. Oli püsivust istuda päevi.

Oli muidki koosolekuid, ka üsna perekaid. Teatrid olid õpetajaist tulvil; samuti ka vaimulätted, raamatukauplused.

Vahetati mõtteid akuutsete küsimuste üle. Kateedrit tarvitasid ainult vähesed. Püüti käsitleda ja nõu leida: mis viib meid edasi?

Meenuvad muudki suurkoosolekud, kongressid, päevad, kus ei leitud enam paika istumiseks suurimateski saalides.

Ei maksa küsida, et mis neid õpetajaid siis kokku on toonud. Selle põhjus on hästigi teada: kustumatu püüde tõtata ise ja viia meie rahvakooli edasi. Püüde teha oma tööd viljastavamaks, et koolist väljuksid inimesed, kes püüaksid ise ja viiksid meie elu edasi.

On seatud nüüdisaegsele õpetajaskonnale eeskujuks (ausambaid siiski püstitatud ei ole) ärkamisaegset õpetajaskonda. Olen siis endamisi pöörnud pilgu tahapoole, minevikku ja püüdnud sealt leida eeskujusid, mis meid viiksid edasi. Tõsi, sealt paistavad mitmedki heledad kujud, kes olude kiuste, haldurkonna kiuste, kannatuste kiuste vaistlikult leidsid õige edasiviiva suuna. Mineviku romantikut must pole siiski saanud. Pole saanud sellepärast, et minevikus oli ka palju närusust. Pole saanud sellepärast, et nüüdisaegses Eestis ei ole puudust kõrgeaatelisist ja andelisist rahvavalgustajast, pedagoogidest, kes on võimelisemad seadma sihte kaugele ja kõrgemale kui teised enne neid. On õpetajaskonnas noort generatsiooni, kes lugupeetava innu ja armastusega viivad juhtide ideid tegelikkusse ellu. Teostatakse juhtide mõtteid, kuid ilma sunniviisilise juhikultuseta.

Nüüdisaegne edasirühkiv õpetajaskond teab, tunneb, arvustab, kuid siiski armastab ja austab oma juhte, kuigi ilma kära ja kisata. Vaevalt kaasaegnegi üldsus tõttab püstitama sambaid nüüdisaegsele võitlejaile pedagoogilisel tannermaal. Aga ma julgen ennustada, et nüüdisaeg jääb ilusana, heledana Eesti kooli arenemisloosse.

Hoidku mind hakata siinkohal nimesid nimetamast! Nimed jäävad nagu kivvi raiutuna ka ilma heilhitlerliku ajajärgu tulemata parimaski mõttes. Küll aga tuleb meil, kes me metsatagustes maades püüame oma parima veendumuse kohaselt kasvatada Eesti rahvariigile iseteadvat, isetegevat, algatusvõimsat ja edasipüüdvat kodanikkonda, meil tuleb mõnikord küsida, kas oleme küllalt väärikalt suhtunud oma teenäitajate siirameelsetele soovidele ja õpetustele? Kas ei ole me nagu halvad laenajad, kes tagasimaksu tähtajad ikka unustavad?

*

On uue aasta algus. Algame oma tööd sompunud ilmastikus. Aina sügisene sadu ja lödi! Ei taha tulla lund, et saaks rõõmsat saanisõitu!

Kummitavad maad, kus muu sunduse kõrval tehakse ka kasvatuses sunnitööd. Meie suund viib teisi teid mööda. Mitte niidistõmmatavaid nukke ei vaja Eesti, vaid mõtlemaid, algatusvõimsaid, endateostuses mitmekülgseid kodanikke.

Nende kasvatamise sihis edasi, edasi, edasi!

Kirjutamise algõpetusest.

Vik. Ordlik.

On iseenesest mõistetav, et me kõiki töid koolis püüame nii läbi viia, et õpilased sammuksid järkjärgult kergemalt raskemale.

Vaatleme alljärgnevas, kuidas saavutatakse vastav töökorraldus aabete ja numbrite kirjutusõpetuses.

Lugemisõpetuses esinenud raskusi arvestades, rühmitaksime õpetamisraskuselt aaped kolme rühma umbes järgmiselt:

<p>1. A</p> <p style="padding-left: 40px;">R I</p> <p style="padding-left: 20px;">S E</p> <p style="padding-left: 40px;">U O</p>	<p>2. Ä</p> <p style="padding-left: 40px;">V Ö</p> <p style="padding-left: 20px;">N Ü</p> <p style="padding-left: 40px;">M Õ</p> <p style="padding-left: 80px;">L</p>	<p>3. P</p> <p style="padding-left: 60px;">J T</p> <p style="padding-left: 20px;">H K</p> <p style="padding-left: 60px;">G B</p> <p style="padding-left: 80px;">D</p>
--	---	---

Suurjooniskirja õpetamiseks annavad A. Mölder — Th. Ussisoo („Kirjaõpetusest“) järgmise küllalt põhjendatud järjekorra:

1. I, L, T, H, E
2. V, A, Ä
3. N, M, K
4. O, Ö, Õ, S, G
5. D, P, B, U, Ü, J

Väikekirja-aabete õpetamiseks samad autorid annavad alljärgneva järjekorra, mis küll tegelikus töös esinenud raskusnähetega just kooskõlas ei ole (näit. on raskesti saavutatavad r, v)

1. i, u, ü, t
2. n, m, p, r, v,
3. e, l, b, h, k, j.
4. o, ö, õ, a, ä, d, g, s

Meie tuntuim pedagoog J. Käis oma metoodilises käsiraamatus „Uusi teid algõpetuses II“ esitab järgmise järjekorra:

- i, u, a, n, m, e, o, õ, ö, ü, ä, l
- t, d, b, h, p, j, g, k, v, s, r

Suurkirja-aaped kirjutamisraskuselt A. Mölder — Th. Ussisoo liigitavad nelja rühma:

1. U, Ü, V, A, Ä, M, N

2. S, L, G, O, Ö, Õ, E

3. I, H, K, J

4. T, P, R, B, D

Lisamärkena võiks siingi mainida, et tegelikus töös näit. M, N, G, E on palju raskemini saavutatavad kui näit. H, T või I.

J. Käis'il eelmainitud teoses on alljärgnev järjekord:

Ö, Õ, Ö, S, P, T, V, K; U, Ü, R, I, H, A, Ä, N, E, M, L, J (B, D, G). Sulgudes-olevate aabete esinemist ei nähtu üldse I klassis.

Numbrite järjestus kirjutamisraskuselt oleks umbes sarnane:

1, 4, 0, 9, 5, 3, 8, 7, 2

Vaatame nüüd ligemalt, kuidas saab neid järjestusi tegelikus töös rakendada.

Nähtub kohe, et kui meie algaksime tööd I klassis kas või ainult lugemisõpetusega, ei saaks meie kinni pidada siinesitatud raskusrühmitustest.

Lugemise algõpetuses pääle hääldamisraskuse tuleb arvestada veel aabete esinemissagedust, et saavutada võimalikult väheste aabete võimalikult rohkesti sõnakombinatsioone. Arvestatakse ka lähteainet vaateõpetuses („Uusi teid algõpet. II“). Näib küll, et iseenesest viimane alus pole kuigi oluline, sest igale aapele leidub igast vaateõpetuse ainest sobivat lähteainet.

Neid aluseid arvesse võttes kujuneb J. Käis'il oma metoodilises käsiraamatus („U. t. a. II“) ja sellele baseeravas aabitsas („Esimesed vaod I“) aabete õppimisjärjestus järgmiseks:

A, U, I, L, N, M, E, O, Ö, D, B, S, R, V, K, T,

P, G, Ö, Ä, H, J.

Isiklikult teeks siin mõningaid ümberpaigutusi P T K B D G kui raskeimate häälikute paremaks „seedimiseks“, tutvustades igale järgnevalt mõnd hääldamisraskuselt kergemat aabet, lõhkudes seega rühmad D, B ja K, T, P, D.

Võrreldes nüüd aabete õppimisjärjestust raskusjärjestusega näeme, et nad lähevad tublisti lahku; nii mõnigi aabe teisest rühmast liigub esimesse ja kolmandast teise. Sellega võib aga ikka kuidagi leppida ja 8-aastasele lapsele ei teki siin tähelepandavaid raskusi.

Lugemise algõpetus on aga lahutamatu seoses kirjutamise algõpetusega suurjooniskirjas. On paratamatu, et lugemisõpetus surub siin oma aabete järjestuse pääle ja näiteks Ü, mis seisab kirjutamisraskuselt viimasel rühmas viimaste hulgas, õpitakse kirjutama esimeste aabete seas, kuna ta hääldamisraskuselt on kergeimate seas.

Siiski suudame ka siin ühe silma sulgeda ja sellest suuremat südamevaeva tundmata üle minna, sest üldiselt käeliigutused suurjooniskirjas pole liiga komplitseeritud ja seega erinevused kirjutamisraskustes mitte liiga suured.

Väike- ja suurkirja-aapeid on võimalik õpetada metoodikute poolt esitatud raskusjärjekorras, kuna lugemisõpetuses siis aabits on juba läbi. Kahjuks ainult metoodikute raskusjärjekorras on väga suuri erinevusi, kui näiteks võrrelda kas või J. Käis'i ja Mölder-Ussisoo järjestusi. Nii näiteks väikekirja-aapeist t on esimesel 13., teistel aga 4. kohal jne.

Sama lugu on ka suurkirja-aabete raskusjärjestusega. J. Käis jätab B, D, G I õppeaastal üldse esitamata (pääle kirjutamisraskuse on sel veel muidki põhjusi), kuna Mölder-Ussisool on näit. G raskuselt 10. kohal; K on esimesel 8., teistel 17. kohal. Iga pedagoogi omad tähelepanekud annavad kindlasti mõlemas siin esitatud raskusjärjestuses mõningaid ümberpaigutusi. See kõik ei olegi nii oluline, oluline on aga see, et igal juhul jääb võimalus kirjutamisraskust arvesse võtta. Väikekirja-aabete õppimisel tuleb pääle kirjutamisraskuse arvestada ka esinemissagedust, et saaksime asuda varsti sõnade ja lausete kirjutamisele.

Lugemis- ja kirjutamisõpetusega samal ajal esitame õpilastele umbes kolme nädala jooksul arvud ja numbrid 1—10-ni. Isegi kiiremini tavaliselt sooritatakse see, eriti sääli, kus on tegemist liitklassidega. Neis sageli juba esimese 10 päeva jooksul, mil I klass töötab üksinda, õpitakse tundma arvud ja numbrid 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

Ja siin jõutakse paradoksaalsuseni! Selle aja jooksul lugemisõpetuses jõutakse õppida umbes 10 aabet, seega jõutud häälik ja täht B-ni (J. Käis'i järjestuse järgi). Aga milliseid komplitseeritud käeliigutusi on juba laps pidanud sooritama numbrite kirjutamisel näiteks numbri 2 juures! Võib õigusega väita, et ühtki väikekirja-aabet pole nii raske kirjutada, kui mainitud numbrit. Ja millise näo teeksime, kui näeksime, et keegi meist õpetab kohe esimesest koolipäevast alates väikekirja-aapeid (kuuldavasti on meie kandis sääraseidki). Samal ajal oleme täis püha viha, kui 8-aastane nooruk ei suuda sooritada 2 juures kõiki nõutavaid kumerusi.

Ometi tuleb, kui meie tahame, et I kl. õpilased suudaksid matemaatikas iseseisvalt töötada, enamiku numbrite kirjutamine selle aja jooksul, mil I kl. töötab enne teisi üksi, selgeks õpetada. Mõnel pool peetakse numbrite kirjutama-õppimisel kinni ka raskusjärjes-

tusest. See aga loob ebaloomuliku olukorra, milles arvu esitamisele ei järgne selle ülesmärkimise esitamist numbrina.

Ning saavutused? Lohakas ja moonutatud numbrite kirjutamine. Ei aita siin hää ega kuri, ei sagedane kordamine ega vormivigadele tähelepanu juhtimine. Töö on liiga raske ja laps ei suuda seda korralikult täita.

Mõnel pool katsutakse seda kõike vältida sel teel, et numbreid kirjutatakse alguses rooma numbritega. See võte ei ole üldiselt tunnustatud. J. Käis lausub selle kohta, et see tundub teatava arhaismina („Eesti Kool“ nr. 7, 1936.), sest tööpoolest rooma numbreid elus viimasel ajal peaaegu ei tarvitata. Aga numbrite kirjutamise raskust arvestades, tuleb küll anda teatav õigus neile, kes tarvitavad rooma numbreid järgmises järjestuses:

I II III IIII V VI VII X IX

Siis liita ja lahutada tuleks kindlasti nii:

$$I + II = III$$

$$\begin{array}{r} VII \\ - III \\ \hline III \end{array}$$

Pole juhtunud kätte selliseid õpikuid, mis arvutamisopetust nii algavad.

Kummalisem aga oleks, kui selgitaksime õpilastele, et number trükitakse näit. 9, meie aga kirjutame IX. Seda moodust saaks ehk kasutada arvutusvihkude tarvitamisel. Siis saaksime:

$$\begin{array}{r} +5 \\ +2 \\ \hline VII \end{array}$$

$$6 - 4 = II$$

Raamatuid kasutades tekiks siis olukord, kus näit. ülesannet $3 + 5 =$ kirjutaksid ja arvutaksid õpilased:

$$III + V = VIII$$

Säärane segameetod muutuks lapsele kindlasti liiga komplitseerituks, lugemis- ja kirjutamisõpetus samal ajal aga käivad täiesti käsikäes, nii et kui trükitud on A, siis kirjutame samuti samakujulise A.

Mis siis siin ette võtta, et ületada raskusi?

Tuleks numbrite kirjutamisõpetus lükata tublisti edasi, ligemale jõuludele. Esimesi väikekirja-aapeid esitatakse VI tööüldal (J. Käis „U. t. a. II“). Siis oleks ka õige aeg numbrite õppimiseks. Ei ole aga meie oludes kujuteldav 5 nädalat ainult suulise arvutamisega tegelemine. Liitklassides nii ei saa toimida. Kuidagi peame saama arve üles märkida.

Võimaluse korral muretseksime igale õpilasele komplekti

templeid: pulgakesi, mille otsas kummist valatud number. Pulgakese igale küljele oleks märgitud ka number, et kiiremini otsitavat üles leida. „Jalad üles“ trükkimise vältimiseks oleks sobiv anda pulgakesele ruudust või ristkülikust erinev läbilõik, näiteks , või varustada nad nagu tavalised templipääd vastava märgiga (halvem moodus). Komplekti kuuluksid 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ja 0, äärmisel juhul võiks 10 ära jääda.

Seda lugedes paljud vist muigavad ning küsivad ka, kust võtta selleks raha. Kuludega see seotud on, kuid mitte ülepäästamatutega. Pulgakesed valmistame meie ise, kummist valatud numbrid ei võiks kallimad tulla kui à 1 sent tükk. Templipadja saaksime tindisest lapistki vikskarbi põhjas. Numbrite komplektid oleksid kooli omanduseks ja neid antakse vaid õpilastele tarvitada. Vastu nad kindlasti peaksid vähemalt viis aastat, sest neid kasutatakse iga aasta ainult 1,5—2 kuud sügisel.

Ei tea, kuidas sarnastele õppevahenditele vaataksid koolinõunikud.

Praegu nii mõnedki kaasõpetajad on arvutusvihkude tarvitamise puhul maininud, et kas nii numbrite kirjutamine õpitakse korralikult ära. Imelik küll — 6 õppeaastat = 1140 õppepäeva — ja kartus, kas selle aja jooksul õpilane õpib kirjutama õieti kümme numbrit!!! Päälegi „Uusi teid algõpetuses“ sarja kuuluvad arvutusvihud omavad vaba lehekülje individuaalseks arvutamiseks (näit. sama sarja kuuluvailt arvutuskaartidelt).

Ei ole isiklikult veel suutnud proovida eelkirjeldatud uusi õppevahendeid, kuid üks on kindel, et midagi tuleb siin ette võtta, kui meie ei taha jalgade alla tallata algelisemat didaktilist nõuet — kergemalt raskemale.

Kuidas toimite ja mida kavatsete teie?

Eelmainitud küsimus oli arutlusel ühel õpetajateühingu koosolekul, kus mingisugust lõplikku seisukohta ei leitud. Oli arvamusi, et siin selle didaktilise põhinõude jalge alla tallamisega tuleb leppida kui paratamatusega, kuna seda ikka on tehtud ja tehakse muiski aineis (laulmises õpitakse rütmiliselt raske hümn ka juba I klassis). Oli rooma numbrite tarvitamise pooldajaid. Üks õpetaja, kes polnud veel kunagi töötanud liitklassidega, leidis, et viimased tuleksid kaotada, sest neis üldse ei saa midagi täiesti metoodiliselt läbi viia. Aga üks liitklasside meetodid ole erinevad üksikklasside omist. Mitmejaoliste liitklasside metoodika üheks „põhialuseks“ ongi, et me ei saa sääll kõike metoodilise järjekindlusega läbi viia. Kahjuks,

Kollektiivkirjand.

Agu Peerna.

Minu õpilastele valmistab suurt elevust ja tegevusõhinat kollektiivkirjand (eesti keeles) järgmisel kujul:

Iga osavõtja saab paberilehe, sellele kirjutab ühe lause, kas vabal valikul või niisuguse, mis peab sobima antud teema piiridesse; (või jälle õpetaja on juba valmis kirjutanud ühe lause ja lehe saaja peab omalt poolt kirjutama selle lausega sobiva lisa). See valmis, vahetame lehed (harilikult seljatagusele või eesistuvale naabrile andes, aga ka teissugusel moel, nii et kirjutaja ei teagi, kellele ta leht läheb). Lehe saaja loeb eelmise lause ja peab omalt poolt lisama sobiva. Jälle vahetus kolmandale jne. Iga uus vahetus teeb töö pisut raskemaks, sest juurdelisatud lause peab kõigi eelmistega sobima. Tunni norm on 8—12 lauset, siis jätkub aega ka tööde ettelugemiseks — mis ongi kõige oodatud osa sest tööst, et „missugused nüüd tulid!“

Võib teha ka ülesandeks, et igaüks oma kätte sattaval lehel teeks ka õigekirja korrektuuri. Koos sellega või ilma selleta saame neilt lehtedelt mõnusa ülevaate klassi õigekirjaoskusest ja hääd materjali õigekirja harjutusteks (töö toimub õhinal, kiirendatud tempos, pole aega oma „soomustamata“ kohti katta — nii kirjutatakse õieti see, mis tõesti juba verre on kasvanud).

Järgnevalt mõned näited niisugustest tööddest. (|| eraldab selgemini vahetuste kohti!)

I (Põhiteemat ei ole antud.)

Hobune kukkus jõkke. || Vesi lendas kaugele ja tegi kõva paugu. || Mehed upitasid hobuse jõest välja. || Oli väga raske. || Tahtis tagasi kukkuda. || Lõpuks õnnestus päästmine. || Aga mehed kukkusid ise jõkke. || Jõgi oli sügav. || Ja hobune hakkas mehi välja sikutama. || Mehed jõudsid kaldale ja olid märjad nagu kassid. || Ja hakkasid koju minema, aga hobune oli jälle kadunud. Läksid jõe äärde vaatama — hobune oli jälle jões.

II (Üks „luiskamise“ lugu.)

Ma läksin matkama. || Matkates jõudsin ühe suure linna juurde. || Linnas olid hääd inimesed. || Andsid mulle süüa ja juua. || Ma ei tahtnud enam ära minnagi. || Öösi lõi kõvasti välku, müristas ja külas läks üks maja põlema. || Ruttu jooksis rahvas tuld kustutama, isegi pritsimehed olid autoga kohal. || Ja minagi ei jäänud maha. || Viskasin kaugelt pangega vett, aga pang läks käest lahti ja pritsimeeste ülemale pähe nagu kauss. || Küll oli minul häbi. || Kadusin ruttu rahva silmist. || Ja vaatasin, kuidas külast minema sain.

III (Esimene lause õpetaja antud.)

Tiigile tekkis jääkirme. || Iga õõga läks ta kõvemaks. || Hommikul ruttasid poisid vaatama, kas jää kannab. || Äärest oli küll üsna kõva, aga keskel raksus ja vajus veel. || Paari päeva pärast oli juba kõik jää kõva. ||

Poisid võtsid uisud ja kelgud kätte ning läksid sõitma. || Küll oli tore sõita, tüdrukud ja poisid liuglesid segamini. || Ja see kestis seni, kuni pidi minema koolitööd tegema.

IV (Jõulujutt.)

„Ema, kas meile ka tuleb jõuluvana?“ || „Kui hääd lapsed olete, siis vahest tuleb ikka!“ ütles ema. || Meie olime hääd lapsed ja jõuluvana tuli. || Väike Ennu kartis jõuluvana ja jooksis ruttu ahju taha. || Ema aga tõi ta välja ja ütles: „Ära karda!“ || Aga jõuluvana ei olnudki kuri, nagu Ennu arvas. || Kutsus oma juurde ja laskis lugeda salmi. || Ennu luges ja jõuluvana kiitis ning andis väga ilusa kingi.

Esimeste koolipäevade muljeid.

Joh. Lillmaa.

Nad on nii huvitavad ja võõrad esimestel koolipäevadel. Liiguvad nagu poolunes, kohkuvad, kui neilt midagi küsitakse või kui nende kord on midagi teha. Sammgi on ettevaatlik ja iga liigutus kaalutud, sest juhtud sa tegema midagi valesti või võõriti, siis kargab õpetaja su kraesse ja sa oled läbi — nõnda on vanemate muistine koolihirm imbunud mõnesse nooressegi. Ennem ära tee midagi, sest ega lamajat ikka lööda — ja nõnda mõni vaikibki alandlikult ja andekspaluvalt, kui tema kord oleks elavas jutuvadinas kaasa vuristada. Alles pikapeale harjutakse imeliku tööga, et kool ei olegi nuhtlusasutis ja et õpetajagagi võib juttu ajada, talle vastata ja talt midagi küsida. Esimesel päeval, esimestel tundidel on mõni (sõna tõsisem mõttes) kukkunud nagu pilvedest. Kui ema, kes oli kaasas sellel raskel teekonnal, lahkus, läks tagasi koju ja väljus klassist, jäi väikemees nagu lahtisele merele. Seisab üksi kesk klassi, kõigub nagu pilliroog tundmatuis voogudes, ei suuda otsustada, kas astuda, kas istuda, kas keerata ringi või... kuid kõige kergem oleks tõesti nutta üks peatäis!

Vello tuli üksi. Ta demonstreeris oma julgust ja on uhke selle üle, et tuli üksi. Kuid jõudnud klassi, teretanud ja täitnud sellega kodust kaasa antud õpetused ja kohustused, jääb temagi õndselt vakka, imelikud tõmbed läbistavad keha ja silmad kaotavad oma otsustava ilme — nad muutuvad hallideks ja meeleheitlikeks. Kuid kõik möödub õige pea, ühel rutemini, teisel aeglasemalt. Enamus on peaaegu rahulikud, mõned isegi julged ja ülikodused, kuid uus tunne läbib kindlasti kõikide rinda ja päev on püha: ka kartlikele ja vallatuile — kõigile algab nüüd kool, see igatsetud või peljatud kool. Vaba lapseõlv on möödas, saabunud on uus ja vastutusrikkam ajajärk — kooliaeg...

Lapsi on ikka väga mitmesuguseid. Ühed on nagu loodud

õpilasteks: teravad, tähelepanelikud, taipajad, arusaajad, koolikordamõistjad: kuid teised on toodud kooli, nagu seisev kraam pandimajja hoiule. Ja vanemal endilgi on piinlik, kui peavad nägema, et nende poja-toss, tütre-pirts on see kõige saamatum teiste hulgas.

Kodusel vestluses lapsevanemaga tahtsin jõuda ühtlasi ka selgusele, kui palju laps juba oskab ja tunneb seda lugemiskunsti. Andsin lastele kätte liikuvaid tähti ja aabits-raamatukesi. Osa poisse hakkas otsekohe liikuvaist tähist seadima kokku oma nimesid, koduste nimesid ja muud tarkust, kuid ühe emakese poeg tikub nagu kanapojuke ema ligi — suure tibu tiiva alla, kus ta nähtavasti olnudki seni. Emal on pisut piinlik ja häbigi ning temagi tahab näidata, et tema poegki tunneb seda tähevärki. Ta nihutab pojale ette neid kergemaid tähti ja aitab ise takka: „Noh, poja, seda tähte sa ju tunnud?“ Kuid poja hõõrub häbelikult oma põske vastu ema kätt. Emal jälle: „Vaata, seda me ju kord õppisime. See on ju A? Mis, kas on?“ On küll A. — „Aga see? Ega see ole U? Mis, ei ole või?“ — On küll U. On küll. — Ja nõnda on teda vist koduski õpetatud, et ema õppis ise ja poiss hõõrus oma põske vastu ema kätt ja vaatas ning katsus teha üpris teisi asju. . .

Päris hea selline eelkatsetamine ei ole, sest nõrgemad tunnevad piinlikkust ja neil võib tekkida hirm kooli ja selle töö ees. Kuid see on heaks plaastriks just selliste mammapoegade vanemaile, kui nad näevad, et nende nii teraseks ja targaks peetud pojast on koolis siiski veel targemaidki. See kaotab nende üleoleku teiste suhtes ja pehmedab pahameeletormi, kui peaks juhtuma, et nende silmaterakene ei saa just kõige paremat hinnangut koolitöös. Kuid vanemad on isegi üllatunud, kui näevad, et nende nii ülistatud ja kiidetud poeg on siiski kaunis saamatu teiste hulgas. Vanem jääb mõtlema ja küsib endalt, milles on see süü, et äkki selline pettumine oma pojas? — Kuid oma vitsad peksavad! Kes käskis nõnda hellitada oma poega ja tõsta ta kodus jumaluse kohale, keda teised ainult teenivad ja kelle eest teised ka õpivad. Koolis nõnda enam edasi ei saa, siin peab igaüks olema enda eest väljas. Siis peab igaühel võrsuma ise mees, mitte alandlik ori ega hädaldav mammipojukene, kes tahab elada vaid teiste kulul ja teiste hoolitsusel.

Alul kogu õpetus ei taha kuidagi võtta vedu. Mitte ei oska neile väikestele mudilastele kõike seletada nõnda, et nad otsekohe taipaksid, mida ja kuidas on tarvis teha. (Lihtsamalt väljendatuna

kõlab see nõnda, et laps ei saa aru õpetaja kõnest.) Neil on tarvis vahtida aknast välja, on tarvis äkki tõusta pingist ja minna välja pliiaitsit tooma riidehoiuruumist, või tuleb isu jooma minna. Kodus pole ju olnud sellist kinnist korda, ja ega me kooliski või esimestel päevadel lapsi ära hirmutada valjude nõudmistega.

Emakeeles 30% oskasid lugeda, 30% tundsid kõiki tähti, kuigi si, li, mi, ni ja es el, em, en järele, kuid ülejäänud kõhklevad ja ütlevad ainult kaugelt ja kaudselt mäletavat või tundvat üksikuid tähti. Mõni ei tunne ka absoluutselt midagi, raputab ainult pead kõigile küsimustele.

Esimestele anname lugemisainet, teistega hakkab täheõpetus pihta, kolmandad oskavad juba lühemaid sõnu kokku lugeda. Üldiselt väga kirju pilt. Kuid kuidagi ikka peab tulema toime. Siin on väga vajalikeks ja teretulnud abilisteks Joh. Käis'i „Esimeste vagnude“ lisavihud. Sellal, kui aabitsajünger uurib tähti, loeb edasi jõudnum huvitavaid lookesi ühiste koduloo teemade aineil oma lisavihkudest. Üldine raamatu lugemisosa, mille kallale asutakse kord koos, kui tähejüngrid on omandanud juba lugedaoskajate aukraadi, — see üldine raamatu lugemisosa jääb puutumata värskeks materjaliks. Ka hiljem veel, kui edukamaile ei piisa üldisest lugemisainetest, nad saavad väärtuslikku ja lisa oma lisavihkudest. On ju Joh. Käis'ilt ilmunud neid lisavihke kõigile suuremaile teemadele ja ilmub veelgi. Siin rõhutatakse sellega ka individuaalsuse-põhimõtet: kes jõuab oma klassi üldtööga valmis, saab oma jõukohast ja huvidekohast lisatööd.

Eeskujuna on parim õpetaja. Esimestel päevadel ei olegi hea seletada lastele, et jalad tulevad teha puhtaks, kui astutakse väljast klassituppa. Käisime väljas, tulin ise ees ja puhastasin jalgu erilise hoolega. Õpilased vaatasid, mõni imestaski seda toimingut, kuid kõik puhastasid ka oma jalad. Teisel päeval oli pisike porikilluke klassis. Vaatasin seda, juhtides sellega õpilaste tähelepanu porikillukesele ja laususin: „Katsume teha jalad nõnda puhtaks, et ükski mustus ei pääseks klassi!“ — „Jah, teeme,“ olid kõik õpilased südamlikult nõus.

Ka riiete ja ihu puhtuse nõudmisel ei ole hea, kui õpetaja hakkab seletama surmtõsise näoga, et käed, nägu, kõrvad ja kael tulevad pesta puhtaks, vaid lausub nagu mööda minnes: „Täna te olete tulnud kõik nii korralikult kooli. Ülol on nõõbid kõik kinni, Lehtel on pea hästi kammitud, Agu, Volli ja Kalju on ka just nõnda, nagu õpilased peavad olema. Käedki — jah, puhtad, näokesed

kah säravad, kaela on ka pestud hoolega — nõnda käivadki kõik õpilased koolis.“

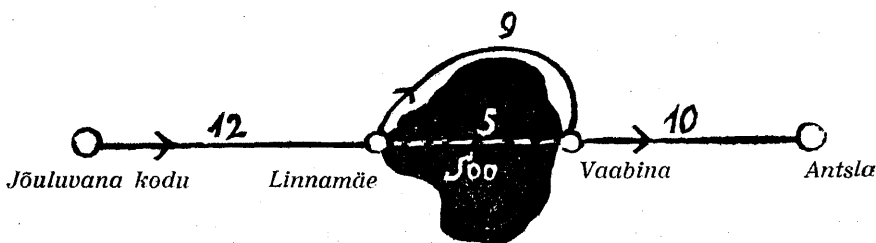
Mitte halbade külgede esiletõstmisega, vaid heade allakriipsutamise viime õpilasi puhtuse ja korralikkuse poole.

Jõuluvana reisiplaan.

R. Taba.

2. kl. koduloo tundidel tekkis jutt „mustadest“ jõuludest ja sellega seotud jõuluvana rännakute raskusist. Sood, järved ja jõed takistavad tal nüüd lühema talvetee kasutamist. Jõuluvanal tuli liikuda koolimajast koolimajja kõveraid suveteid, läbi pori ja sopsa. Kasutasimegi siis niisuguse olukorra matemaatikatunnis lihtsate „kaartide“ tegemiseks jõuluvana rännakuist. Matemaatikas aga taotlesime vahe leidmist. Olgu paar näidet sellest.

1. Jõuluvana teel on ees suur soo.

Näitame jõuluvanale kõige lihtsama suve- ja talvetee vahe lahenduse! Arvud tähendavad kilomeetreid.

Paljud arvasid järgmiselt:

$$12+9+10=31 \text{ km}$$

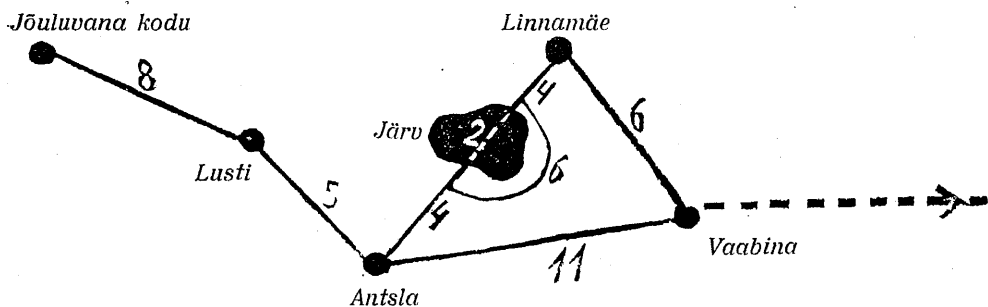
$$12+5+10=27 \text{ km}$$

$$\text{Vahe} \quad \quad \quad 4 \text{ km}$$

Mõned aga taipasid ülesande otsest mõtet ja lahendasid järgmiselt:

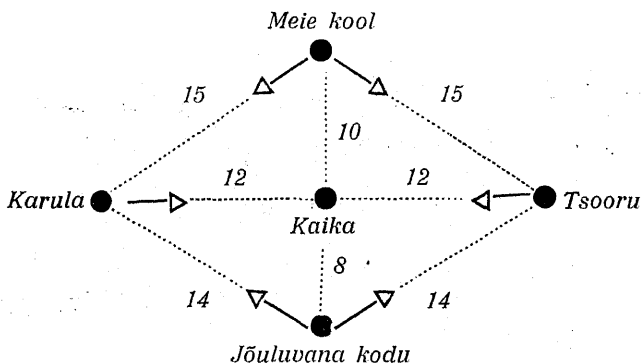
$$9-5=4 \text{ km}$$

2. Jõuluvana tahab külastada kaardil olevaid koole. Missuguse teekonna ta valib (märgime noolekestega? Kaardil märgitud järv ei ole kinni külmunud. Arvud tähendavad km-eid.

Siin ei saa enam valida kergendavat lahendusmoodust, vaid peab arvutama kõik ringsõidu võimalused ja lühima määramiseks resultaadiid võrdlema. Järve suhtes aga arvutas enamik õpilasi eelmise ülesande eeskujul. Unustati jällegi ülesande tekst ja asetati see eelmise ülesande võimalustesse.

3. Andke nõu, kuidas pääseks jõuluvana meie koolist kõige lühemat teed koju, kui tal on külastada veel Karula, Kaika ja Tsooru koolid.

Andes kõik punktide vahelised ühendused vastavate kaugustega, tekib kergesti ahvatlus arvutada väiksemat resultaati: Antud „plaan“ nõuab selget kujutlust ülesandest ja liikumissuuna fikseerimist kõrvalistest võimalustest. Eriti tuleb arvestada sümmeetria olemasolu tõttu kahe samaväärse resultaadi leidmist. Nooltega märkisime need võimalused.

Oma erinevuselt tavalisist ülesandest toovad sellelaadsed eluvust päevateemade läbitöötamiseks ja juhivad matemaatiliste oskuste rakendamist keerukamaile kombinatsioonidele. Nende kaudu ligineb ka aeg-ajalt plaani, kaardi ja vähendatud mõõtude mõistele.

Höimunurk.

Millainen on luja opettaja!

Luja opettaja ei ole äreä, muriseva, hapan, tuittupäinen, oikkuileva,
Vali (kindel) tige (pahur) urisev hapu äge jonnakas
metelöivä. Eikä kova ja käskevä. Eikä semmoinen, joka kantaa
käratsev karm selline kes kannab
nimeä häijy tai pahankurinen.

pahur (kuri) kasvatamatu (eestipäraselt: kes omab pahura ja kasvata-
matu inimese kuulsust).

Luja opettaja on vain kiinteän johdonmukainen, rauhallinen
kindel (gen.) järjekindel rahulik
järkkymätön, oikeudenmukainen.
vankumatu õiglane

Luja opettaja on voimakas persoonallisuus. Lujan opettajan
tugev isiksus
koulussa viljellään vähän kieltoja ja käskyjä. Laki hallitsee siellä
tarvitatakse (viljeldakse) seadus valitseb
ilman sanoja.

Luja opettaja tulee toimeen vähin rankaisuin.
väheste(ga) karistustega.

Luja opettaja rakasta lasta selvänäköisesti ja määrätietoisesti
armastab selgепilguliselt sihiteadlikult
eksymättä hemmotteluun tai veltoon myöntäväisyyteen.
eksimata hellitusse või lodevasse järeleandlikkusse.

Lujan opettajan koulussa „sujuu kaikki kuin itsestään“.
edeneb iseendast

Luja opettaja voittaa tavallisesti aina oppilaitte(nsa) *) arvon-
võidab ikka (oma) õpilaste lugu-
annon.
pidamise.

Luja opettaja muistaa: millainen isäntä, sellainen palvelija;
peab meeles peremees teenija
sentähden hän on myös luja itseään kohtaan.
seetõttu tema ka vastu

Hän on herra omien mielenpurkauksie(nsa) ja tunnetiloje(nsa)
oma(de) (oma) tundeavalduste (oma) tundeseisundite
yli. On luja, eikä tingi, kun edessä velvollisuus ja työ.
kauple (tingi) kohustus

On luja vakaumuksessa(an) ja rohkenee pistää vaakalaudalle
kindel (oma) veendes julgeb panna (pista) kaalulauale
oma itsensä, etu(nsa) ja ihmisten suosion sen edestä, minkä tietää
(oma) kasu, huvit inimeste poolehoiu eest teab (peab)
oikeaksi ja hyväksi.

*) (-nsa), (-an, -än) — 3. isiku omandusliide: tema oma, enda.

On luja ja koettaa säilyttää persoonallisuute(nsa) silloinkin,
katsub

kun pakosta on mukauduttava ja mentävä virran mukana.
sunnist kohanduv mindav voolu kaasa, järel (eesti-
päraselt: kui on sunnitud kohanema ja vooluga kaasa minema.)

On totuudellinen omien vikoje(nsa) edessä, eikä pidä itsestään
toelik (oma) vigade ees ega pea

yllä harhaluuloja.

ülal eelarvamusi (eestipäraselt: on vaba eelarvamustest)

On luja raskaina päivinä, eikä säiky vaikeuksia ja voiman-
ega kohku (karda) raskusi jõu-

ponnistuksia.

pingutusi

On luja siinä, että vaatiessa(an) paljon muilta vaatii itseltään
nõudes (ise) iseendalt

eniten.

kõige rohkem

On luja siveellisen persoonallisuute(nsa) kehittämises-
kõlbla arendamises.

On luja opetellessa(an) olemaan uskollinen — vähässäkin.
ustav väheseski

„Kansakoulun Lehti.“

Soome pedagoogilisi ajakirju.

Soomes ilmub mitu pedag. ajakirja, mis oma sisult võiksid huvitada ka Eesti õpetajaid. Mainime siin järgmisi:

1. **Kansakoulun Lehti** — rikkalikult illustreeritud ajakiri, „Kansakoulunopettajain Jatko-Opintoyhdistyksen“ häälekandja, ilmub 2 korda kuus. Hind u. 4 kr. aastas.

2. **Opettajain Lehti** — rahvaharidust käsitlev nädalaleht. Hind u. 7 kr. aastas.

3. **Uudistuva Kasvatus- ja Opetustyö** — ilmub 6 korda aastas. Hind u. kr. 2.50 aastas.

4. **Suomen Kasvatusopillisen Yhdistyksen Aikakauskirja** — käsitleb ka keskkooli küsimusi, ilmub 8 korda aastas. Hind kr. 4.80 aastas.

Kõiki mainitud ajakirju võib tellida „Tõökooli“ kaudu (Tallinn, Pärnu mnt. 17).

Trükitud 13. jaanuaril 1937. a.

Toimetuse aadress: Tartu, Tähe 77-3.
Vastutavtoimetaja Joh. Käsi.

Väljaandja Ü. K. Ü. «Õpetaja», Tallinn, Pühavaimu, 11.

Kirjastus o.-ü. „Täht“ trükkikoda Võrus 1937.

Hind 25 senti.

Kirjast. o.-ü. „Täht“ trükkikoda Võrus, 1937.

